

KĄ TURĖTŲ ŽINOTI KIEKVIENAS BESIKREIPSIANTIS Į TEISMĄ?

TOMAS MELIAUSKAS, advokato padėjėjas

2003-01-28

Nuo 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojo naujasis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (toliau – CPK) pakeitęs iki šiol galiojusį dar 1964 m. priimtą analogišką kodeksą. Šiuo kodeksu buvo siekiama, be kita ko, numatyti efektyvius pažeistų teisių gynimo būdus ir pagreitinti teisinės tvarkos atstatymo procesą civiliniuose santykiuose. Taigi, verslininkai ir visi kiti asmenys, turintys ar turėsiantys reikalų su teismais, turėtų susipažinti su naujomis civilinio proceso taisyklėmis, kadangi jų nežinant gali kilti nemažai problemų apginant savo teisėtus interesus teisme. Tikėtis, jog su šiomis naujomis taisyklėmis nebus gerai susipažinę ir patys teisėjai ar priešingos proceso šalies advokatai yra mažai tikėtina, kadangi pastaraisiais metais buvo organizuojama nemažai seminarų, aiškinant naujojo CPK ypatumus, tiek teisėjams, tiek advokatams, kuriuose dalyvavo dauguma šių institucijų atstovų.

Visų pirma, naujuoju CPK buvo siekiama užtikrinti, kad nesąžininga proceso šalis (ar tai būtų ieškovas, ar atsakovas ar tretieji asmenys) neturėtų galimybių vilkinti bylą - nuo šiol bus siekiama, kad civilinė byla būtų išnagrinėta jau per pirmąjį teismo posėdį. Taigi, nors bylų nagrinėjimas pagreitės, tačiau kur kas daugiau dėmesio reikės skirti bylos svarstymo pasirėngimui. Pasirėngimo bylai stadijos metu ginčo šalys turės atskleisti visas savo "kortas" - visi pagrindiniai įrodymai ir šalių pozicijos turės būti pateiktos iki susirenkant į pirmąjį teismo posėdį. CPK nustato reikalavimą šalims iš anksto atskleisti visus savo argumentus ir pateikti paaiškinimus, įrodymus, kuriais ketina remtis byloje. Šalys taip pat įpareigojamos galutinai suformuluoti savo reikalavimus ar atsikirtimus į pareikštus reikalavimus iki bylos nagrinėjimo iš esmės. Numatoma, jog jeigu šalis pateikia teismui papildomos medžiagos ar prašo išreikalauti papildomų įrodymų, teismas gali atmeti tokį prašymą, jei jo tenkinimas užvilkins sprendimo priėmimą byloje, arba jis galėjo būti pateiktas anksčiau. Vadinasi, laiku nepateikus įrodymų, teismas vėliau gali neapriimti įrodymų ar papildomų argumentų. Taip pat apribotos galimybės ieškovams keisti ieškinio dalyką ar pagrindą – t.y. reikalavimus, aplinkybes, kuriomis grindžiamas ieškiny. Tai bus galima daryti tik iki bylos paskyrimo nagrinėti teismo posėdyje.

Iki šiol beveik bet kurioje bylos stadijoje, pirmosios instancijos teisme buvo suteikiama galimybė pataisyti padėtį – patikslinti ieškinį, pateikti naujus įrodymus. Tuo tarpu įsigaliojus naujam CPK, laiku nepateikus įrodymų, nespėjus pateikti atsiliepimo į ieškinį, dupliko (ieškovo atsiliepimo į atsakovo pareikštą atsiliepimą) ar tripliko (atsakovo atsiliepimo į dupliką) gali būti priimtas nepalankus sprendimas netgi tuo atveju, kai šalis, kurios nenaudai priimtas sprendimas, iš tiesų yra teisi. Teismas turi teisę atsisakyti priimti įrodymus ir motyvus, kurie galėjo būti pateikti atsiliepime į ieškinį, duplike ar triplike. Apeliacinės instancijos teismas atsisakys priimti naujus įrodymus, kurie galėjo būti pateikti pirmosios instancijos teisme.

Be to, nebebus galima prašyti atidėti teismo posėdį remiantis tuo, kad susirgote, esate atostogose ar pan. Tai bus veiksminga tik išskirtiniais atvejais.

Siekiant užkirsti kelią piktnaudžiavimui teise ir sąmoningam bylos vilkinimui, CPK numatytais atvejais, teismas galės vieną iš ginčo šalių įpareigoti teismui įnešti nustatyto dydžio piniginių užstatą. Neatlikus veiksmų, kuriems užtikrinti buvo paskirtas užstatas, jis atiteks valstybei.

CPK konkrečiau nustato ir atsakomybę už piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis. Šalis, kuri nesąžiningai pareiškė nepagrįstą ieškinį, apeliacinį ar kasacinį skundą arba sąmoningai veikė prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą, gali būti teismo įpareigota atlyginti kitai šaliai patirtus nuostolius bei kartu būti nubausta bauda iki 20 000,00 Lt. Taigi, naujos proceso taisyklės įpareigoja šalį, prieš pateikiant apeliacinius ar kasacinius skundus, pagalvoti apie šių pagrįstumą.

Ieškovui pateikus ieškinį, atsakovui byloje bus privaloma pateikti atsiliepimą į šį ieškinį. Atsiliepimuose į pareikštą ieškinį turės būti nurodyta ne tik ar sutinkama su pareikštu ieškiniu bei ar atsakovas dalyvaus teismo posėdyje, tačiau būtina nurodyti ir nesutikimo motyvus bei įrodymus, kuriais yra grindžiami nesutikimo motyvai. Jeigu atsakovas be pateisinamos priežasties per nustatytą terminą nepateiks atsiliepimo į ieškinį, teismas turės teisę ieškovo prašymu priimti sprendimą už akių, atsakovui nedalyvaujant. Toks sprendimas galės būti priimtas ir tais atvejais, kai šalis neatvyko į procesą be pateisinamos priežasties, už neatvykimą grės ir bauda. O jau esant sprendimui už akių, priešinga proceso šalis turės ne tik įrodinėti svarbias priežastis dėl ko ji praleido terminą, bet ir įrodyti, kad jos turimi įrodymai yra tiek svarbūs, kad pakeistų sprendimą. Priešingu atveju, apeliacinis skundas dėl teismo sprendimo už akių, jei skundą paduoda asmuo, dėl kurio toks sprendimas yra priimtas, nebus priimamas.

Kita aktuali problema iki šiol buvo tai, jog ieškovas dažnai negalėdavo surasti savo skolininko šio nurodytu adresu, ar tiesiog šis nepriimdavo jokios korespondencijos. Nuo šiol, jei proceso šalies gyvenamoji ir darbo vietos yra nežinomos, taip pat šaliai, kuri neturi jai atstovaujančio organo, bylą nagrinėjantis teismas suinteresuotos šalies prašymu gali paskirti kuratorių. CPK nustato, kad procesiniai dokumentai yra laikomi įteiktais šaliai nuo jų įteikimo kuratoriui dienos. Taigi, jei skolininkas nepasirodys, kuratorius turės ginti skolininką tik pagal tuos dokumentus, kuriuos jam pateiks kreditorius, o teismas sprendimą priims pačiam skolininkui nedalyvaujant. Taip greičiau bus galima prisiteisti skolas ir bus daugiau šansų, kad skolininkas nespės nuslėpti turto (kaip tai dabar dažnai pasitaiko). Kuratoriumi dažniausiai turėtų būti skiriami arba giminės, arba nešališki advokatai ar advokato padėjėjai. Kuratoriui atlyginimas už atstovavimą bus mokamas iš šalies,

kurios iniciatyva kuratorius yra paskirtas, į teismo specialiąją sąskaitą įmokėtų atstovavimo išlaidų, kurias laimėjęs bylą asmuo galės prisiteisti iš pralaimėjusiojo bendra atstovavimo išlaidų atlyginimo tvarka. Išlaidų, susijusių su civilinės bylos nagrinėjimu, dydžius ir jų išmokėjimo tvarka buvo patvirtinta 2002 m. gruodžio 6 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Nr. 344. Nors šios CPK nuostatos dėl kuratoriaus paskyrimo sukėlė visuomenėje prieštarinę reakciją, tačiau, manytume, jos užtikrins greitesnę nukentėjusios šalies teisių apgynimą ir privers tinkamai bei apdairiai pasirūpinti savo teisių apgynimu kiekvieną pilietį.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog turtiniuose ginčiuose žyminis mokestis tapo mažesniu – tik 3 % (vietoj 5%) nuo ieškinio kainos bei nustatyta maksimali suma – 30 000,00 Lt. Taip pat numatyta daugiau atvejų, kai yra atleidžiama nuo žyminio mokesčio bei galimybė atidėti šio mokesčio mokėjimą juridiniams asmenims.

Esant ginčui tarp įmonių, dažniausiai geriau bus pasirinkti dokumentinį procesą ar teismo įsakymų išdavimo procesą (kai teismas pagal kreditoriaus pareiškimą dėl piniginių reikalavimų, taip pat dėl kilnojamojo daikto priteisimo ne vėliau kaip per 2 dienas išduoda dokumentą, kuris tampa vykdomuoju skolininkui nepareiškus prieštaravimų) – kurie turi panašumų į anksčiau buvusį teismo įsakymo išdavimo procesą ankstesniojo CPK 20-1 skirsnio numatyta tvarka, tačiau yra gerokai patobulinti. Naujasis CPK skatina bylas nagrinėti šiais būdais dar ir tuo, jog pvz. teismo įsakymų bylose nustatytas žyminis mokestis lygus ketvirtadaliui sumos, dokumentinio proceso bylose jis lygus pusei sumos, mokėtinos už ieškinį. CPK taip pat skatina šalis susitarti dar iki bylos nagrinėjimo iš esmės, pvz. jeigu ieškovas atsisako pareikšti ieškinio arba šalis sudaro taikos sutartį, gražinama 75 % sumokėto žyminio mokesčio sumos. Taip buvo stengtasi pašalinti vieną priežastį, dėl kurios iki šiol praktiškai nepavykdavo sudaryti taikos sutarčių – sumokėtas didelis žyminis mokestis, kuris būdavo negražinamas.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad CPK yra įtvirtinta nuostata, pagal kurią, jei ieškovas turėjo teisę reikalavimus patenkinti teismo įsakymo išdavimo tvarka, tačiau pareiškė ieškinį pagal bendrąsias ginčo teisenos taisykles, jam žyminis mokestis ir kitos bylinėjimosi išlaidos bus priteistos tik nuo tos ieškinio sumos, kurią ginčijo atsakovas. Taigi, pasirinkus bendrosios ginčo teisenos būdą, dažnai reikės įrodinėti, kad ieškovas turėjo pagrindą manyti, kad atsakovas reikalavimą ginčys, kadangi tik tokiu atveju bus galima prisiteisti visą žyminį mokestį bei kitas bylinėjimosi išlaidas.

Beje, bylų dėl teismo įsakymo išdavimo naudojamos procesinių dokumentų formos (tame tarpe ir pareiškimo teismui forma) yra patvirtintos 2002 m. gruodžio 19 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Nr. 362.

Kitos svarbios naujovės:

1. CPK nustato naujus formas ir turinio reikalavimus tiek ieškiniams bei kitiems dokumentams paduodamiems teismui;
2. Numatyta daugiau atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumų (darbo bylų; bylų dėl daikto valdymo pažeidimo, ginčų dėl nedidelių sumų (iki 1 000,00 Lt.) priteisimo);
3. Apeliacija negalima byloje, kai ginčijama suma yra mažesnė

kaip 250,00 Lt. (išskyrus bylas dėl darbo užmokesčio ir kitų išmokų, susijusių su darbo santykiais, išlaikymo priteisimo, žalos, susijusios su fizinio asmens sveikatos sužalojimu, gyvybės atėmimu ar susirgimais profesine liga atlyginimo);

4. CPK nustatyta mažiau apribojimų pateikti kasacinį skundą; tame tarpe tarp įmonių kylančiuose turtiniuose ginčiuose nebus galima pateikti kasacinio skundo tik tuomet, jei ginčijama suma yra mažesnė kaip 5 000,00 Lt. (anksčiau riba buvo 50 000,00 Lt.);

5. Apeliacinis skundas gali būti paduotas per 30 d. (anksčiau 14 d.) nuo pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimo dienos (jei apelianto gyvenamoji ar buveinės vieta yra užsienyje – 40 d.);

6. Šalys privalės pateikti atsiliepimus į apeliacinį skundą, tačiau jį bus galima pateikti ne per 14, o per 20 dienų nuo apeliacinio skundo išsiuntimo dienos; šalys taip pat privalės pateikti atsiliepimus į kasacinį skundą;

Žiūrint iš verslininko pozicijų, naujasis kodeksas yra daug sudėtingesnis, tačiau atsiras nemažai palengvinimų apginti savo teises. Vis dėlto, neatkreipiant dėmesio į naujojo kodekso reikalavimus, gali kilti problemų apginant savo teisėtus interesus. Be to, sumažėja galimybių savarankiškai, be teisininko pagalbos dalyvauti procese. Tik gerai susipažinę su CPK normomis asmenys galės ne tik greitai ir naudingai klientui pabaigti teismo procesą, bet ir patį procesą padaryti kuo ekonomiškesnį – pvz. parinkant tinkamą bylų nagrinėjimo tvarką (mažesni žyminiai mokesčiai, greitesnis skolos išieškojimas ir kt.).

Čia paminėtina ir tai, jog iš esmės pasikeitė ir atstovavimo teismuose tvarka, ypač juridinių asmenų atveju. Pagal naująjį CPK, juridinių asmenų atstovais teisme galės būti tik jų darbuotojai, turintys aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą, advokatai bei jų padėjėjai. Taigi, įmonės pasisamdžiusios teisininkus ne advokatus, turės arba ieškotis patikimos advokatų kontoros, arba tiesiog įdarbinti įmonėje daugiau teisininkų. Šiuo atžvilgiu advokatų kontorų pasirinkimo pranašumas yra tai, jog ypač didesnėse advokatų kontorose advokatai bei advokatų padėjėjai yra pasirinkę savo specializacijas ir galės padėti klientui įvairiose srityse: vieni darbo teisės, kiti sutarčių, konkurencijos, dar kiti mokesčių, bylinėjimosi ar kt. teisės klausimais. Be to, pavedus byloje atstovauti advokatui, bus mažiau apkrautas ir pats verslininkas, kadangi viskas kas yra teisme bus ir pas advokatą. Taigi, klientas galės pilnai pavesti būti atsakingu už bylą advokatą ir nesijaudinti dėl kažkokių tai dokumentų persiuntimo kitai šaliai. Juo labiau, kad advokatui nustatyta pareiga kontaktuoti su klientu ir perduoti jam visą informaciją apie bylos eigą. Manytume, jog šalys dėl šių pasikeitimų tik laimės, nes jų interesams atstovaus aukštas reikalavimus atitinkantys (išlaikę sudėtingus advokatūros egzaminus bei nuolat keliantys savo kvalifikaciją), savo atsakomybę apsiraudę, besilaikantys griežtų advokato etikos taisyklių advokatai. Be to, šalies išlaidos, susijusios su advokato ar advokato padėjėjo pagalba, atsižvelgiant į konkrečios bylos sudėtingumą ir advokato ar advokato padėjėjo darbo ir laiko sąnaudas bus priteisiamos kaip ir iki šiol iš pralaimėjusios bylą šalies.